

Zeggen op opgespoten zandterreinen bij Amsterdam

door J. Walters

De Gemeente Amsterdam begon in 1958 met het opspuiten met zand in het zogenaamde Westelijke Havengebied. Zoals die naam al zegt, was het de bedoeling hier een uitgebreid haven- en industriegebied te creëren. De doelstelling van de economische planners is tot op de huidige dag bij lange na niet gerealiseerd met als een gelukkige bijkomstigheid het ontstaan van een rijk geschakeerde natuurlijke vegetatie.

Over deze vegetatie en de verschillende technische aspecten van het opspuiten, die op het ontstaan ervan invloed hadden, berichtte ik reeds eerder (WALTERS 1978). Inmiddels heeft de ontwikkeling niet stilgestaan en zijn er door mij op de niet meer gestoorde, zich natuurlijk ontplooiende maar toch vrij eenvoudige velden zo'n 250 soorten hogere planten gevonden. Daarbij zijn dan onder andere plantesoorten van restanten van het oude landschap, van opgebrachte dekgronden en soorten die voorkomen in en langs secundair gegraven ontwateringsslootjes niet meegerekend.

De zandzegge

In de recente ontwikkelingen speelt ook de verdere verbreiding en differentiatie van het geslacht *Carex* een rol van enige betekenis. Aanvankelijk kwam alleen de zandzegge (*Carex arenaria*) voor. Deze soort is waarschijnlijk meegekomen met opgespoten zand dat afkomstig was van het gedeeltelijk afgegraven Forteiland voor de sluizen van IJmuiden. Op terreinen, die met dit zand werden opgespoten, kwam de soort al snel en massaal op. Later vestigde hij zich ook op velden, waarvan het zand uit de diepe lagen van het gebied zelf werd gewonnen (bij het uitdiepen der havens). Ook nu nog is de soort op veel, vooral drogere en niet al te dicht begroeide, plaatsen algemeen.

Zandzegge
(tek.: M. J. C. Kolvoort)

De late zegge

Een tweede soort, die zich juist tot vochtige plekken aangetrokken voelt, is in de jaren zeventig tot

ontwikkeling gekomen en breidt zich ook nu nog steeds verder uit. Het is de late zegge (*Carex serotina*). Het plantje ontwikkelde zich op zand uit het gebied zelf, zodat wel aangenomen mag worden, dat hij hier langs natuurlijke weg is gekomen. Wanneer hij zich eenmaal op een bepaald stuk heeft gevestigd, gaat de ontwikkeling explosief, maar sommige stukken, die naar alle waarschijnlijkheid toch ook een geschikt biotoop vormen, schijnt hij moeilijk te kunnen bereiken.

Zoals bekend worden er twee ondersoorten onderscheiden: *oederi* en *pulchella* (HEUKELS-VAN DER MEIJDEN 1983), door anderen beschouwd als twee afzonderlijke soorten *C. serotina* en *C. scandinavica* (JERMY & TUTIN 1968). De verschillenmerken zijn volgens HEUKELS-VAN DER MEIJDEN:

<i>Carex serotina</i> subspecies	<i>oederi</i>	<i>pulchella</i>
vrouwelijke aartjes	meestal ei- of bolvormig	meestal kort cilin- dervormig
urntjes	iets opgeblazen	niet opgeblazen
lengte urntjes incl. snavel	bijna 3 mm	2-2,5 mm
lengte snavel	bijna 1 mm	0,5 mm
tanding snavel	min of meer tweeëndig	snavel niet of nauwelijks ingesneden
top scheden der schutbladen	recht afgesne- den of iets uitgerand	diep V-vormig ingesneden

Afgaand op deze kenmerken komen beide ondersoorten in onze terreinen voor. Zij vormen echter een duidelijke minderheid; de meerderheid kan niet op grond van *alle* verschillenmerken tot een der beide subspecies gerekend worden, maar is min of meer intermediair. LITTEL (1975) noemt de soort niet voor opgespoten terreinen in het Bijlmeergebied. Op oudere opgespoten velden bij Antwerpen werd *Carex scandinavica* in 1978 voor het eerst vastgesteld in gezelschap van onder andere de zomerbitterling (*Blackstonia perfoliata*) (VERLINDEN 1980a). *Carex serotina* wordt voor Antwerpen niet genoemd. Hoewel de zomerbitterling op de Amsterdamse terreinen tegenwoordig veel voorkomt (WALTERS 1978, 1983), bestaat er hier geen duidelijke samenhang met de groeiplaatsen van de late zegge.

De valse voszegge

Nog recenter is de uitbundige opkomst en verbreding van de valse voszegge (*Carex cuprina*, fig. 1). De bakermat wordt gevormd door de vochtige delen van een der jongste velden (opgespoten omstreeks 1969), waar hij nu al zeer talrijk is. De soort is, waarschijnlijk van daaruit, nu ook op de oudere velden gekomen en ook daar gaat de ontwikkeling snel. De valse voszegge wordt ook van soortgelijke opgespoten velden in de Bijlmer en bij Antwerpen gemeld (LITTEL 1975, VERLINDEN 1976). Anders dan de late zegge is de valse voszegge een forse plant, die moeilijk over het hoofd kan worden gezien.

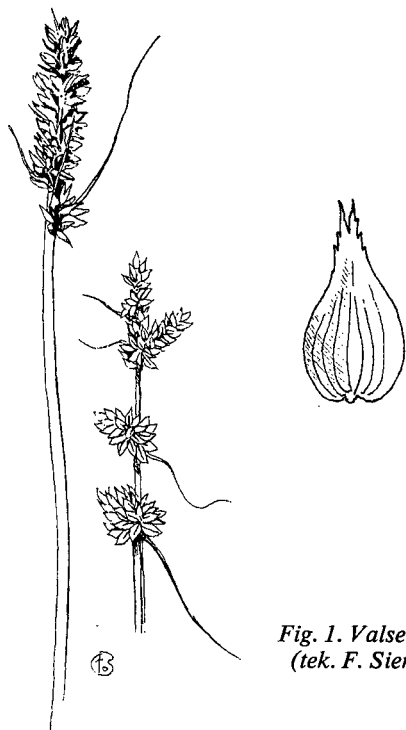

Fig. 1. Valse voszegge
(tek. F. Siemensma).

De zilte zegge

Opvallend is het plotseling en plaatselijk talrijk voorkomen van de zilte zegge (*Carex distans*). De plant werd door mij in 1981 ontdekt op een veld, dat ook in voorafgaande jaren regelmatig werd bezocht. Het is moeilijk aan te nemen, dat hij in die jaren over het hoofd werd gezien, maar in 1981 waren er direct al tientallen exemplaren. Op andere velden werd hij echter nog niet gesignaleerd. Volgens HEUKELS-VAN DER MEIJDEN (1983) is de soort vrij algemeen ten zuiden van Hoek van Holland en op de Waddeneilanden, daarentegen is hij elders aan de kust zeldzaam. In Zuid-Limburg komt de soort zeer zeldzaam langs vochtige bospaden voor. Het is dus een plant om zuinig op te zijn. Onderzoek van diverse exemplaren heeft tot dusver nog niet de aanwezigheid van de niet meer in de nieuwe Heukels genoemde variëteit *vikingsis* met zekerheid aan het licht kunnen brengen. In de Bijlmer werd de zilte zegge door LITTEL (1975) (nog?) niet aangetroffen, op de Antwerpse oudere opgespoten velden wel, zelfs algemeen in graslanden en natuurlijke wilgenopslag (VERLINDEN 1976, 1980a, 1980b).

Enkele andere zeggesoorten

De zwarte zegge (*Carex nigra*) is hier veel minder gewoon dan de oude naam ('gewone') suggereerde. Enkele jaren geleden werden de eerste solitaire exemplaren aangetroffen. Nu – in 1982 – is er wel een duidelijke, maar nog beperkte uitbreiding.

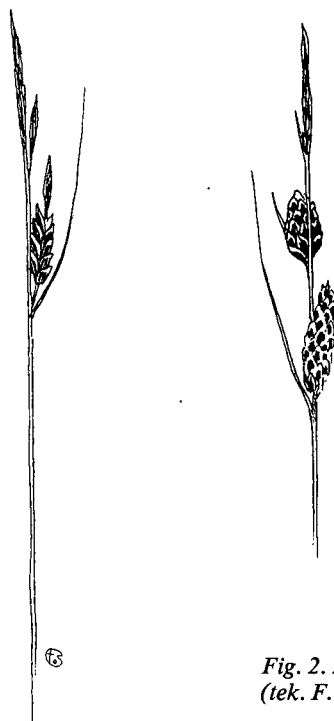

Fig. 2. Zwarte zegge
(tek. F. Siemensma).

Een andere algemene soort, de ruige zegge (*Carex hirta*) komt op het ongestoorde opgespoten terrein praktisch niet voor. Hij is plaatselijk talrijk langs omgewoelde paden van cross-motoren en op verplicht kaal gehouden grond rond olie-opslag tanks!

Ondanks de moerasvegetaties, die zich in ruime mate hebben kunnen ontwikkelen, is de moeraszegge (*Carex acutiformis*) er nog erg schaars. Er zijn wat meer planten gevonden, die kenmerken van moeras- en oeverzegge (*Carex riparia*) gemeenschappelijk hebben. De aanwezigheid van veel onvruchtbare aren doet vermoeden, dat we hier inderdaad met kruisingen te maken hebben. Een zuivere oeverzegge werd tot dusver nog niet aangetroffen.

Adres van de schrijver:

LITERATUUR

- HEUKELS, H. & R. VAN DER MEIJDEN, 1983. Flora van Nederland, 20ste druk, Groningen.
- JERMY, A. C. & T. G. TUTIN, 1968. British Sedges. Bot. Soc. Brit. Isles, London.
- LITTEL, A., 1975. Flora-inventarisatie van het opgespoten gebied Bijlmermeer en omstreken (+ suppl. nov. 1975). Eigen uitgave.
- VERLINDEN, A., 1976. Plantengroei van enkele opgespoten terreinen in Antwerpen. Stentor 4: 4-84.
- VERLINDEN, A., 1980a. Floristische en ecologische waarnemingen in opgespoten terreinen te Antwerpen. Dumortiera 14-15: 1-3.
- VERLINDEN, A., 1980b. De plantengroei van het opgespoten terrein 'Luithagen' te Antwerpen. Dumortiera 14-15: 39-46.
- WALTERS, J., 1978. Een floristische verkenning van opgespoten terreinen. De Levende Natuur 81: 74-85.
- WALTERS, J., 1983. De zomerbitterling (*Blackstonia perfoliata* (L.) Huds. subsp. *perfoliata*) bij Amsterdam. Gorteria 11: 174-179.

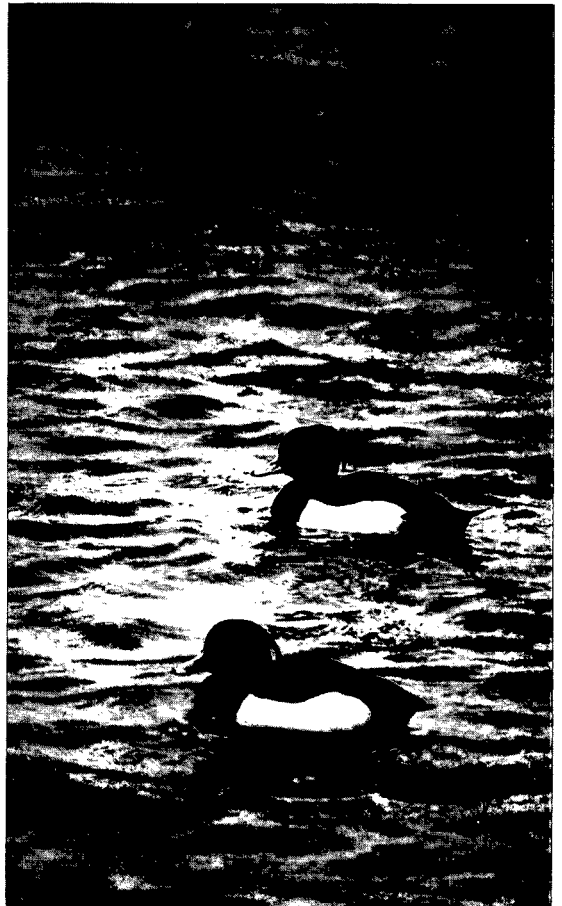
18 februari 1984 Tweede Noordhollandse vogeldag

Op zaterdag 18 februari 1984 organiseert de stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (S.V.N.) een z.g. Tweede Noordhollandse Vogeldag in de schouwburg 'Het Park', Westerdijk 49 te Hoorn.

Het ochtendprogramma is gewijd aan de stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland o.a. het rietvogel- en lepelaaronderzoek. Ook zal ingegaan worden op het nieuw op te zetten avifauna-project in Noord-Holland en activiteiten van SOVON. 's Middags zal de problematiek Markerwaard-Markermeer aan de orde zijn.

Ingegaan zal worden op ornithologische aspecten van deze zaak door de heer Van Eerden, ornitholoog bij de Rijksdienst IJsselmeerpolders en de heer Schouten. De heer Tanger, in het dagelijks leven werkzaam bij de Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland zal de besluitvorming rond de eventuele inpoldering toelichten. Op de dag zullen vogelwerkgroepen, die deelnemen in de stichting S.V.N., zich presenteren middels stands of posters. Ook aan andere organisaties op het gebied van natuur- en milieubescherming zal de gelegenheid worden geboden info- c.q. verkoopstands in te richten. In de hal van de schouwburg is een foto-expositie ingericht van Noordhollandse Vogelfotografen.

Daarnaast is er natuurlijk ruimschoots gelegenheid elkaar te ontmoeten en van gedachten te wisselen. Inlichtingen: 075-288355 of 02278-1441 (na 19.00 uur).

Kuifeenden

(foto: H. J. van Halm)